

З.Ш.Шавалиева, ¹ А.К.Сатынская, ¹ А.М.Утилова, ^{*1} Т.Ж.Шакенова ¹

¹ Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ТҰРАҚТЫ МОТИВАЦИЯ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ИКЕМДІЛІГІНІҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада педагогикалық жоғары оқу орны жағдайында болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Зерттеудің мақсаты болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің компоненті ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияның қалыптасу деңгейін анықтау болып табылады.

Зерттеудің әдіснамалық негізін жүйелі-қызметтік тәсіл (В.П. Беспалько, Д.Б. Эльконин); тұлғаны зерттеудің құрылымдық тәсілі; сауалнама жүргізу; ғылыми-теориялық деректерді талдау және жалпылау құрады. Студенттердің педагогикалық қызметке деген мотивациясын эмпирикалық зерттеуді біз 4 жыл бойы жүргіздік. Зерттеуге Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің «Арнайы педагогика», «Педагогика және психология», «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» білім беру бағдарламаларының 1 курсының 213 студенті қатысты. Зерттеу авторлық әзірленген сауалнаманың көмегімен жүргізілді.

Болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің компоненті ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияның қалыптасу ерекшеліктері жалпыланады. Болашақ педагогтардың педагогикалық қызметін жүзеге асыруға тұрақты мотивацияны қалыптастыру технологиясын енгізу қажеттілігі негізделген.

Түйін сөздер: болашақ педагог; кәсіби тұрақтылық; кәсіби икемділік; педагогикалық қызмет мотивациясы.

Шавалиева З.Ш.¹, Сатынская А.К.¹, Утилова А.М.,^{1*} Шакенова Т.Ж.¹

¹ Павлодарский педагогический университет им. Ә.Марғұлан, г.Павлодар, Казахстан

УСТОЙЧИВАЯ МОТИВАЦИЯ К ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГИБКОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной гибкости будущих педагогов в условиях педагогического вуза. Целью исследования является определение уровня сформированности устойчивой мотивации к осуществлению педагогической деятельности как компонента профессиональной гибкости будущих педагогов.

Методологическую основу исследования составили системно-служебный подход (В.П. Беспалько, Д.Б. Эльконин); структурный подход к изучению личности; опрос; анализ и обобщение научно-теоретических данных. Эмпирическое исследование мотивации студентов к педагогической деятельности нами проводилось 4 года. В исследовании приняли участие 213 студентов 1 курса образовательных программ «Специальная педагогика», «Педагогика и психология», «педагогика и методика начального обучения» Павлодарского педагогического университета имени Алькея Марғұлана. Исследование проводилось с помощью авторской разработанной анкеты.

Обобщаются особенности формирования устойчивой мотивации к осуществлению педагогической деятельности как компонента профессиональной гибкости будущих педагогов. Обоснована необходимость внедрения технологии формирования устойчивой мотивации к осуществлению педагогической деятельности будущих педагогов.

Ключевые слова: будущий педагог; профессиональная стабильность; профессиональная гибкость; мотивация педагогической деятельности.

Shavaliyeva Z.,¹ Satynskaya A.,¹ Utilova A.,^{1*} Shakenova T.¹

¹ Pavlodar Pedagogical University named after A.Margulan, Pavlodar, Kazakhstan

THE ESTABLISHED MOTIVATION FOR MASTERING PEDAGOGICAL DUTY AS A COMPONENT OF THE PRIVATE PROFESSIONAL FLEXIBILITY OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The article deals with the problem of the formation of professional flexibility of future teachers in the conditions of a pedagogical university. The purpose of the study is to determine the level of formation of stable motivation to carry out pedagogical activity as a component of professional flexibility of future teachers.

The methodological basis of the study was the system-service approach (V.P.Bespalko, D.B.Elkonin); a structural approach to the study of personality; a survey; analysis and generalization of scientific and theoretical data. We conducted an empirical study of students' motivation for teaching activities for 4 years. The study involved 213 1st year students of the educational programs "Special Pedagogy", "Pedagogy and Psychology", "pedagogy and methods of primary education" of Pavlodar Pedagogical University named after A.Margulan. The study was conducted using the author's developed questionnaire.

The features of the formation of stable motivation to carry out pedagogical activity as a component of professional flexibility of future teachers are summarized. The necessity of introducing technology for the formation of sustainable motivation for the implementation of pedagogical activities of future teachers is substantiated.

Keywords: future teacher; professional stability; professional flexibility; motivation of pedagogical activity.

Кіріспе. Педагогикалық қызметті ең эмоционалды және интеллектуалды мамандықтардың бірі ретінде жіктеуге болады, соңғы жылдары ол әртүрлі экстремалды жағдайлармен, белгісіздік және өзгермелілік жағдайларымен көбірек байланысты, бұл педагогтардан өздерінің кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттерін біріктіруді талап етеді, оның ішінде кәсіби икемділік жетекші рөл атқарады. Бұл мақала отандық және шетелдік ғалымдардың «кәсіби икемділік» терминіне және оның қалыптасуына деген көзқарастарын көрсетеді, сонымен қатар болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің құрамдас бөлігі ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға мотивациясын қалыптастырудың эмпирикалық зерттеуін ұсынады.

Бұл факторлар педагогқа, бір жағынан, педагогикалық іс-әрекетті тұрақты, ұзақ және жоғары өнімділік деңгейімен орындау, екінші жағынан – күтпеген талаптарға бейімделу, туындайтын проблемаларды шешудің бірегей тәсілдерін пайдалану, мінез-құлық пен эмоциялық саланың икемділігіне ие болу талаптарын қояды. Осылайша, педагогтан, бір жағынан, тұлғалық құрамдас бөліктердің тұрақтылығы, екінші жағынан, икемділік талап етіледі.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, Бұл ретте болашақ педагогтардың құндылық бағдарларын педагогтардың кәсіби тұрақтылығы мен икемділігінің құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қарастырамыз.

Негізгі ережелер. Мақалада «кәсіби тұрақтылық» және «кәсіби икемділік» терминдерінің теориялық талдауы ұсынылған, аталған ұғымдардың өзара байланыстылығы және олардың педагогтардың педагогикалық қызмет үшін маңыздылығы дәлелденген. Теориялық талдау нәтижелері бойынша педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивация болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің маңызды компоненті болып табылатыны анықталды. Эмпирикалық зерттеу нәтижелері бойынша біз студенттердің үштен бірінен астамы университет пен оқу бағытын өз бетінше таңдамағанын, олардың едәуір бөлігі педагогикалық жоғары оқу орнына төмен ҰБТ нәтижесімен түскенін анықтадық, бұл олардың педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивациясын қалыптастыру процесіне теріс әсер ететіні сөзсіз. Алынған эмпирикалық нәтижелер студенттердің педагогикалық қызметін жүзеге асыруға тұрақты мотивацияның қалыптасуының жеткіліксіз деңгейін және оның себептерін анықтауға мүмкіндік берді.

Материалдар мен әдістер. Ұсынылып отырған зерттеудің әдіснамасын: болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін зерттеу барысында оның іргелі негізі ретінде кәсіби тұрақ-

тылықты зерттеу, талдаудың тұжырымдық негіздері құрайды. Зерттеу әдістері: ғылыми-әдістемелік әдебиеттердегі педагогтардың құндылық бағдарларын, кәсіби тұрақтылығы мен икемділігінің құрамдас бөліктерінің бірі ретінде талдау жүргізу және зерттеу нәтижелеріне талдау жасау.

Нәтижелер мен талқылау. «Кәсіби тұрақтылық» және «кәсіби икемділік» терминдерінің сипаттамаларына көшейік. Соңғы жылдардағы шетелдік зерттеулерді талдай келе, педагогтің кәсіби тұрақтылығы термині «эмоционалды тұрақтылық», «эмоционалды интеллект», «кәсіби тұрақтылық» терминдерімен синоним ретінде қарастырылады деген қорытындыға келдік. Зерттеу деректерін талдауға көшейік. R. R. Débora кәсіби тұрақтылықтың негізгі құрамдас бөлігі педагогтің эмоционалды құзыреттілігі және оның эмоционалды интеллектісі деп санайды, бұл оған эмоцияларды анықтауға және көрсетуге, жағымды эмоцияларды тудыруға, өз эмоцияларын және оқу процесіндегі басқа қатысушылардың эмоцияларын басқаруға мүмкіндік береді.

Шетелдік зерттеулердегі кәсіби тұрақтылық терминіне жақын ұғым «мұғалімнің өзіндік тиімділігі (TSE)» болып саналады – бұл педагогтің педагогикалық іс-әрекетке дайындық деңгейі, оның осы іс-әрекетте қойылған оқыту мен тәрбиелеу мақсаттарына жету қабілеті, тәуекел факторларына қарсы тұру қабілеті, ситуациялық және жеке мазасыздықтың төмен деңгейі [7; 16]. M.Kunter, U.Klusmann, J.Baumert, D.Ritcher, T.Voss, A.Nachfeld ғалымдар тобы [9] кәсіби тұрақтылықты педагогикалық кәсіпке тұрақты мотивацияны, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі жетілдіру қабілетін қамтитын педагогтің кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қарастырады.

T.L.Good және A.L.Lavigne [4] өз зерттеулерін педагогтардың кәсіби тұрақтылығына арнады, олар бұл қабілетті ұзақ уақыт бойы мінез-құлықтың тұрақтылығын, білім алушылардың нәтижелерінің тұрақтылығын сақтау деп түсінеді.

Педагогтардың кәсіби тұрақтылығын эмоционалды күйзеліске және шаршауға қарсы тұру қабілетімен байланыстырады. Мысалы, бір топ ғалымдар мұғалім мен оқушылардың эмоциялық жай-күйі арасындағы өзара байланысты, олардың өзара тәуелділігін анықтады [8, б. 35].

Шетелдік зерттеулердің көп бөлігі педагогтардың эмоционалды тұрақтылығына арналған, бұл кәсіби тұрақтылықтың синонимі болып саналады. T.Voss, W.Wagner, U.Klusmann, U.Trautwein, M.Kunter [8, б. 38] пікірінше, эмоционалды тұрақтылық – эмоционалды шаршаудан аулақ болуға және эмоционалды күйзеліс жағдайларына сәтті бейімделуге мүмкіндік беретін педагогтің жеке қасиеті. Эмоционалды тұрақты педагог оқушылардың эмоционалды жағдайын басқара алады, жанжалдардың алдын алады, өзінің психикалық ресурстарын ұқыпты пайдалана алады. Ғалымдар M.Lee, R.Pekrun, J.Taxer, P.Schutz, E.Vogl, X.Xie [10] педагогтардың эмоционалды сферасын зерттеуге арналған зерттеулерінде эмоционалды тұрақтылық олардың өз эмоционалды жағдайын реттеуге мүмкіндік береді деп есептейді, эмоционалды тұрақты педагогтар оң эмоциялардан ләззат алады, олар жағымсыз эмоцияларды оңай бастан кешіреді, мұндай педагогтарашулануға, алаңдаушылыққа және фрустрацияға бейім емес.

C.M.Purazan педагогтің эмоционалды тұрақтылығы оқушының үлгерімі тұрғысынан мұғалім өнімділігінің негізгі көрсеткіші екенін анықтады. Эмоционалды тұрақтылық педагогтің эмоционалды күйзелісінің алдын алу тәсілдерінің бірі ретінде [6], педагогтардың кәсіби іс-әрекетінің табыстылығының предикаттарының бірі ретінде, стресстік жағдайлардан шыға білу, эмоциялық тану жүйесіне негізделген оқушылардың эмоционалды коучингін жүзеге асыру қабілеті ретінде қарастырылады, сол арқылы олардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастырады [18].

Эмпирикалық зерттеу барысында [2] эмоционалды тұрақтылық әріптестермен, басшылықпен және оқушылармен жағымды қарым-қатынасқа оң корреляцияны көрсетті, ал эмоционалды тұрақсыз мұғалімдер ұжымдағы қақтығыстарға бейім, сондықтан төтенше жағдайлардың себебі болып табылады.

Қорытындылай келе, шетелдік кәсіби тұрақтылықты зерттеудегі ортақ ерекшеліктерді бөліп көрсетеміз.

1. Бұл терминмен «эмоционалдық тұрақтылық», «эмоционалдық интеллект», «кәсіби тұрақтылық», «мұғалімнің өзіндік тиімділігі» сияқты ұғымдар байланысты.

2. Кәсіби тұрақтылық кәсіби құзыреттіліктің негізгі құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қарастырылады.

3. Эмоционалдық тұрақтылық кәсіби қызметті өнімділіктің жоғары деңгейінде орындауға, эмоционалдық шаршауға және сарқылуға қарсы тұруға, кәсіби ортаның теріс факторларына қарсы тұруға мүмкіндік береді.

4. Эмоционалдық тұрақтылық өзінің эмоционалдық жағдайын реттеуге және білім беру процесінің басқа қатысушыларының эмоционалдық жағдайын басқаруға мүмкіндік береді.

Ресейлік ғалымдардың кәсіби тұрақтылық терминіне көзқарастарын талдауға көшейік. Орыс психологиясында алғаш рет бұл терминді К.К.Платонов енгізді, ол оны ұзақ уақыт бойы жұмыс істеу қабілетімен байланыстырды.

А.А.Перевалова кәсіптік тұрақтылық ұзақ уақыт бойы кәсіби қызметті белсенді, тұрақты, эмоционалды күйзеліссіз жүзеге асыруға мүмкіндік береді деп есептейді. Бір топ ғалымдар: И.П.Яковлева, М.Л.Романова, Е.С.Киселева, Л.А.Матвеева педагогтің кәсіби сенімділігін зерттей отырып, ол өзін-өзі бақылауда, кәсіби қызметте тұлғаның дамуын бақылау қабілетінде көрінеді деп есептейді.

Жоғарыда аталған авторлық анықтамаларды қорытындылай келе, бірнеше негізгі тенденцияларды бөліп көрсетуге болады:

– авторлардың көпшілігі кәсіби тұрақтылықты ЖОО-да оқу кезеңінде қалыптастыруға болатын тұлғаның интегративті сапасы ретінде қарастырады;

– кәсіби тұрақтылық педагогтің кәсіби мәдениетінің негізгі құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады, оны игерусіз өнімді кәсіби қызмет мүмкін емес;

– кәсіби тұрақтылықтың құрылымдық компоненттерінің ішінде мотивациялық, құндылық, когнитивті және эмоционалды компоненттер ерекшеленеді;

– кейбір зерттеушілердің пікірінше кәсіби тұрақтылық «эмоционалдық тұрақтылық» терминінің синонимі болып табылады және эмоционалдық реакциялардың тұрақтылығын, эмоционалдық жағдайды реттеуге, білім беру процесінің басқа субъектілерінің эмоционалдық жағдайын басқаруға қабілеттілікті білдіреді;

– кәсіби тұрақтылық кез-келген, оның ішінде стресстік жағдайларда кәсіби қызметті ұзақ, тұрақты және жоғары өнімділік деңгейінде орындау қабілетін білдіреді;

– көптеген авторлық анықтамаларда педагогтардың кәсіби тұрақтылығының негізгі құрамдас бөлігі ретінде өзін-өзі дамытуды, өзін-өзі жетілдіруді көрсетеді;

– бірнеше зерттеулер кәсіби тұрақтылықты оқытушылардың қызметінде жиі кездесетін экстремалды жағдайларда сәтті кәсіби қызметтің факторы ретінде көрсетеді.

«Болашақ педагогтардың кәсіби тұрақтылығы» терминіне отандық және шетелдік тәсілдерді талдай отырып, біз осы термин арқылы педагогтің ұзақ уақыт бойы жоғары эмоционалдық тұрақтылық, өнімділік және жұмысқа қабілеттілік деңгейімен, қарқынды дамып келе жатқан және экстремалды жағдайларда кәсіби қызметті жүзеге асыру қабілетін қамтамасыз ететін тұлғаның интегративті сапасын түсінеміз.

«Кәсіби икемділік» терминінің сипаттамасына көшейік. Отандық педагогикалық және психологиялық ғылымда болашақ педагогтардың кәсіби икемділігі проблемасына іс жүзінде назар аударылмайды. Педагогтардың кәсіби икемділігі тек Л.М.Митинаның [22] зерттеулерінде қаралған, автор бұл сапаны интеллектуалдық, мінез-құлық және эмоционалдық икемділіктің жиынтығы деп түсінеді. Педагогтің кәсіби икемділігі оған кәсіби міндетіне сәйкес келмейтін мінез-құлық тәсілдерінен оңай бас тартуға, мінез-құлық пен эмоциялық әрекет етудің жаңа және бірегей әдістері мен тәсілдерін әзірлеуге, мінез-құлық қаттылығы мен мінез-құлықтың стереотипті тәсілдерінен бас тартуға мүмкіндік береді.

Ғылыми ізденіс бізге түрлі саладағы мамандардың кәсіби икемділігіне арналған бірқатар зерттеулерді анықтауға мүмкіндік берді. Мысалы, Т.В.Корнилова [21] тәуекелмен және төтенше жағдайлармен байланысты салалар мамандарының кәсіби икемділігі күрделі кәсіби жағдайларда кәсіби таңдауға және ол үшін жауапкершілікті қабылдауға дайындықпен байланысты деп есептейді. Т.Ю.Тодышева [23] кәсіби икемділікті кәсіби қызметтегі жеке өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі реттеу динамикасымен байланыстырады, сәйкесінше, ол жоғары болған сайын тұлғаның кәсіби икемділігінің қалыптасу деңгейі де жоғары болады.

Т.А.Домбровская кітапхана саласы қызметкерлерінің кәсіби икемділігіне арналған зерттеуде ол тұлғаның инновациялық өзгерістерге дайындығының қажетті шарты болып табылады және кәсіби дамуға кедергі келтіретін қасиеттерден (консерватизм, қаттылық, сенімнің жансыздығы) құтылуға мүмкіндік береді деп санайды.

Педагогтардың кәсіби икемділігіне арналған шетелдік зерттеулердің сипаттамасына көшейік.

М.Мохаммади және басқалар [12] педагогтың кәсіби икемділігін педагогикалық қызметтегі өзгерістерге оңай бейімделу қабілетімен, өзінің оқыту стилін студенттердің жеке қасиеттеріне бейімдеу қабілетімен байланыстырады, олар жаңа инновациялық міндеттерді шешуге қызығушылық танытады, күрделі кәсіби жағдайларда төзімділік танытады.

Бірқатар шетелдік зерттеушілер кәсіби икемділік терминін когнитивті икемділіктің синонимі деп есептейді. М.М.Мартин и Р.В.Рубин [11] бойынша когнитивті икемділік тұлғаның қарым-қатынас мүмкіндіктерін білуі, оның жаңа жағдайға бейімделуге дайындығы және өзіндік тиімділігі ретінде анықталады.

Ж.Р.Деннис және Ж.С.Вандер Вэлл [3] когнитивті икемділікті адамның қоршаған ортада туындайтын жаңа және күтпеген жағдайларға қарсы тұру үшін ақпаратты өңдеу стратегияларын құру қабілеті ретінде анықтайды, сонымен бірге бұл оқу процесінде қалыптасатын дағды екенін көрсетеді, яғни оны тәжірибе арқылы алуға болады.

Когнитивті икемділікті мінез-құлық реакцияларының теңгерімділігі мен үйлесімділігін, баламалылығын сақтау қабілетімен байланыстырады. Кәсіби икемділігі бар, өзін-өзі рефлексиялау құзыреттілігі мен дағдыларының неғұрлым жоғары деңгейі бар педагогтар күтпеген кәсіби жағдайларға және өз мінез-құлық бейімдеуге дайын. Кәсіби жағдай өзгергенде ғана, яғни оның күнделікті жүрісі кенеттен аяқталып, белгісіздік жағдайы туындағанда ғана когнитивтік икемділік қажет болады. Басқаша айтқанда, адам проблемаға тап болған кезде, ол алдымен өз тәжірибесін қарастырады және әрбір себептің ықтимал салдары мен ықтимал шешімдері туралы ойланады.

Сонымен қатар, З.Сертел және т.б. пікірінше, педагогтардың кәсіби тәжірибесінің артуы кәсіби икемділіктің төмендеуіне алып келеді. Педагогтардың кәсіби қызметі уақыт өте келе автоматтандырылады және олар өздерінің мінез-құлық стратегиясын өзгертуге бейім болмайды, сондықтан кәсіби икемділіктің төмендеу үрдісі теріс фактор болып табылады.

Когнитивті икемділік деңгейі жоғары адамдар жағымды эмоцияларды (қарым-қатынас, өзін-өзі жетілдіруге ашықтық, бейімделу, проблемаларды шешу дағдылары, коммуникативті икемділік, зейін, өзіндік тиімділік, түсіну, дайындық, бақыт, әлеуметтік-эмоционалдық құзыреттілік, сыни, шығармашылық ойлау және т.б.) көрсетуге және жалпы салауатты тұлғалық дамуға бейім және кәсіби дамуға кедергі келтіретін жағымсыз эмоцияларды (ашу, алаңдаушылық, стресс, агрессия және т.б.) көрсетуге бейім емес.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, педагогтардың кәсіби икемділігінің негізгі ерекшеліктерін атап өтейік:

– көптеген зерттеулер бұл феноменді зияткерлік, мінез-құлық және эмоциялық икемділіктің жиынтығы ретінде қарастырады;

– ол кәсіби жағдайларда жаңа және бірегей мінез-құлық және эмоциялық реакциялардың қалыптасуымен, мінез-құлық қаттылығы мен стереотиптік мінез-құлықтан бас тартумен байланысты;

– кәсіби икемділік өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі реттеу қабілетіне сүйене отырып қалыптасады;

– шетелдік зерттеушілер кәсіби икемділікті бейімделу қабілеттерімен, вариативті мінез-құлықпен байланыстырады;

– шетелдік зерттеушілердің көпшілігі оны когнитивтік икемділіктің синонимі ретінде қарастырады, ол өз кезегінде өзіндік тиімділікпен, үйлесімділікпен және мінез-құлық реакцияларының теңгерімділігімен байланысты.

Отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулеріне сүйене отырып, біз *болашақ педагогтардың кәсіби икемділігі деп педагогикалық қызметке құндылық қатынасты, кәсіби мінез-құлықтың реттелуі мен тұрақтылығын, кәсіби мәселелерді шешудің өзіндік жолдарын табу арқылы кәсіби ортаның өзгермелі жағдайлары мен қиындықтарына тез жауап беруге дайындығын қамтамасыз ететін эмоционалдық, кәсіби және мінез-құлық икемділігінің жиынтығы* түсінеміз [13].

Осылайша, біздің зерттеуіміздің негізгі идеясы болашақ педагогтарды ЖОО-да оқыту процесінде олардың бірінші курстарда қалыптасқан кәсіби тұрақтылығы арнайы жасалған жағдайлар шеңберінде кәсіби икемділікке айналады.

Біз әзірлеген кәсіби икемділікті қалыптастырудың педагогикалық моделі шеңберінде болашақ педагогтардың жеке қасиеттері бірінші кезеңде педагогикалық қызметті тұрақты және тиімді орындауға мүмкіндік беретін кәсіби тұрақтылықты қалыптастыруды қамтамасыз ете отырып, логикалық дәйекті түрде өзгереді. Екінші кезеңде қолда бар жеке қасиеттер біртіндеп кәсіби икемділіктің қалыптасуын қамтамасыз етеді, ол өз кезегінде білім беру ортасының өзгермелі жағдайларына бейімделуді, мінез-құлықтың икемділігін және кәсіби міндеттерді шешудің бірегей тәсілдерін табуды қамтамасыз етеді. Осыған орай, кәсіби икемділігі қалыптасқан педагог кәсіби мінез-құлықтың қажетті орнықтылығы мен тұрақтылығына, сондай-ақ қажетті мінез-құлық және эмоционалдық икемділікке ие болады.

Болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің маңызды компоненті ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияның сипаттамасына көшейік.

И.А.Зимняяның зерттеулерін талдай отырып, біз педагогикалық қызметті жүзеге асыруға мотивация когнитивтік қажеттіліктермен (ішкі мотивтермен) және өзін-өзі бекіту, өзін-өзі дамыту, жетістікке жету қажеттілігімен, яғни сыртқы мотивтермен анықталады деген қорытындыға келдік. Автордың пікірінше, педагогтарда билік мотивтерінің үстемдік ету мүмкіндігі теріс фактор болып табылады.

А.М.Байбаковтың [19] пікірінше, педагогикалық іс-әрекетке мотивацияны қалыптастыру процесі білімге деген оң көзқарасты қалыптастырумен, өнімді және ізденушілік сипаттағы танымдық әрекетті ұйымдастырумен байланысты. Бұл мотивация болашақ педагогтің танымдық күш-жігердің тиімділігі мен табыстылығының субъективті тәжірибесімен өзектендіріледі.

А.А.Деркач [20] В.А.Ядовтың бізді қызықтыратын мәселелерге қатысты көзқарастарын қайта қарастыра отырып, болашақ педагогтардың мотивациялық саласында мынадай құрылымдық компоненттерді бөліп көрсетті: 1) диспозициялық, ол ЖОО-да оқу барысында болашақ педагогтардың құндылық бағдарлары аттитюдке айналады және педагогикалық қызметке өзекті қондырғыларға ауысады деп болжайды; 2) мінез-құлықтық, ол нақты оқу операцияларын орындауға, сабақ жүргізуге арналған қондырғыларды қамтиды; 3) эмотивті, ол педагогикалық кәсіпке танымдық қызығушылықты, педагогикалық қызметті орындауға өзекті танымдық қызығушылықты, педагогикалық қызметті орындауға өзекті ұстанымдарды білдіреді.

Жоғарыда сипатталған зерттеулерге сүйене отырып, біз педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивация келесі жағдайларды қамтиды:

– педагогикалық мамандыққа танымдық қызығушылық;

– педагогикалық мамандықта өзін-өзі бекітуге және өзін-өзі дамытуға ұмтылу;

– педагогикалық қызметтің идеялық-құндылық негіздері және оған жағымды эмоциялық көзқарас;

- педагогикалық мамандықтың базалық гуманистік құндылықтарын қабылдау;
- борыш сезімі мен табысқа жету мотивациясы.

Осылайша, болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің компоненті ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивация мыналарды қамтамасыз етеді:

- педагогикалық қызметке тұрақты қызығушылық;
- болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін қалыптастыру жөніндегі мақсатты қызмет процесіндегі қажеттіліктері мен қызығушылықтарын есепке алу;
- болашақ педагогтардың өзіндік мотивациясының қалыптасу процесі үшін тұрақты ұйымдастырушылық негіз құру;
- болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін қалыптастыру процесінің идеялық-құндылықтық негізі;
- болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін қалыптастыруға бағытталған іс-шараларға белсенді қатысу;
- болашақ педагогтардың педагогикалық қызметті орындау тиімділігіне теріс әсер ететін сыртқы және ішкі факторларға қарсы тұру қабілеті.

Ғылыми дереккөздерге жүргізілген теориялық талдауды негізге ала отырып, біздің зерттеуіміздің мақсаты болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің құрамдас бөлігі ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияның қалыптасу деңгейін анықтау болып табылады, өйткені одан кейінгі педагогикалық қызметтің табыстылығы мен тиімділігі бірінші кезекте осыған байланысты.

Зерттеудің әдіснамалық негізін жүйелі-қызметтік тәсіл (В.П. Беспалько, Д.Б. Эльконин); тұлғаны зерделеудің құрылымдық тәсілі; сауалнама жүргізу; ғылыми-теориялық деректерді талдау және жалпылау құрады.

Студенттердің педагогикалық қызметке деген мотивациясын эмпирикалық зерттеуді біз 4 жыл бойы жүргіздік. Зерттеуге Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің «Арнайы педагогика», «Педагогика және психология», «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» білім беру бағдарламаларының 1 курсының 213 студенті қатысты. Зерттеу авторлық әзірленген сауалнаманың көмегімен жүргізілді.

Педагогикалық қызметті жүзеге асыруға деген тұрақты мотивация көбінесе студенттердің педагогикалық жоғары оқу орнын таңдауының қаншалықты дербес болғанына, олардың таңдауына кім ықпал еткеніне және оның кездейсоқ болмағанына байланысты. Түрлі әлеуметтік институттардың педагогикалық жоғары оқу орын студенттерінің таңдауына әсерін анықтау мақсатында сауалнама жүргізу шеңберінде оларға «Сіздің жоғары оқу орнын және оқу бағытын таңдауыңызға кім әсер етті?» деген сұрақ қойылды. Студенттердің 4 оқу жылындағы жауаптары 1-кестеде берілген.

Кесте 1. Студенттердің педагогикалық университет пен оқу саласын таңдауына агенттер мен әлеуметтік институттардың ықпалының салыстырмалы сипаттамасы

Ықпал ететін агенттер мен әлеуметтік институттар	2022–2023 оқу жылы		2021–2022 оқу жылы		2020–2021 оқу жылы		2019–2020 оқу жылы	
	%	дәреже	%	дәреже	%	дәреже	%	дәреже
Ата-аналар, туыстар	45,5	1	45,7	2	38,5	1	40,0	2
Достар	9,1	3	10,9	3	6,6	4	13,3	5
Бұқаралық ақпарат құралдары (БАҚ)	5,5	5	6,5	5	6,6	4	15,0	4
Мектепте кәсіптік кеңес және кәсіптік бағдар жүргізген институт қызметкерлері	5,5	5	10,9	3	14,3	3	20,0	3
Жарнама берушілер	1,8	1	2,2	6	2,2	5	0	7

Мектеп мұғалімдері	7,3	4	8,7	4	31,9	2	8,3	6
Сіз өзіңіз, себебі бұл мамандық сізге бала кезден ұнайды	25,5	2	54,3	1	38,5	1	55,0	1

Соңғы 4 жылдағы деректерді талдай келе, бірінші орындарда «Ата-ана, туыстар» деген жауаптар тұрғанын білдік. Бұл факт алаңдатарлық, өйткені талапкерлердің оқу орны мен оның бағытын өз бетінше таңдамауы педагогикалық университеттің жағдайына бейімделуге теріс әсер етуі мүмкін, сондай-ақ олардың оқуға деген мотивациясы тұрақсыз болады. Оқу орнын өз бетінше таңдаған студенттердің ең көп саны 2021-2022 және 2019-2020 оқу жылдарындағы респонденттердің жартысына жуығы белгіленді, студенттердің ең аз саны (25,2 %) 2022-2023 оқу жылында анықталды. Біздің бақылауларымыз бойынша оқу орны мен оның бағыттарын өз бетінше тандайтын студенттер университеттегі оқу жағдайларына оңай бейімделеді, олардың үлгерімі жоғары, олар педагогикалық салада одан әрі жұмыс істеуге ынталы. Осылайша, педагогикалық университетте оқуды өз бетінше таңдаған студенттер болашақта педагогикалық қызметке тұрақты мотивацияға ие болады.

Зерттеудің келесі кезеңінің бөлігі ретінде біз студенттердің осы университет пен оқу саласын өз бетінше таңдауын алдын ала анықтаған жағдайларды түсіндірдік. Бұл мән-жайлар, біздің ойымызша, маңызды, өйткені олар болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін дамыту үдерісінің тиімділігімен қатар олардың оқу мотивациясын одан әрі айқындайды.

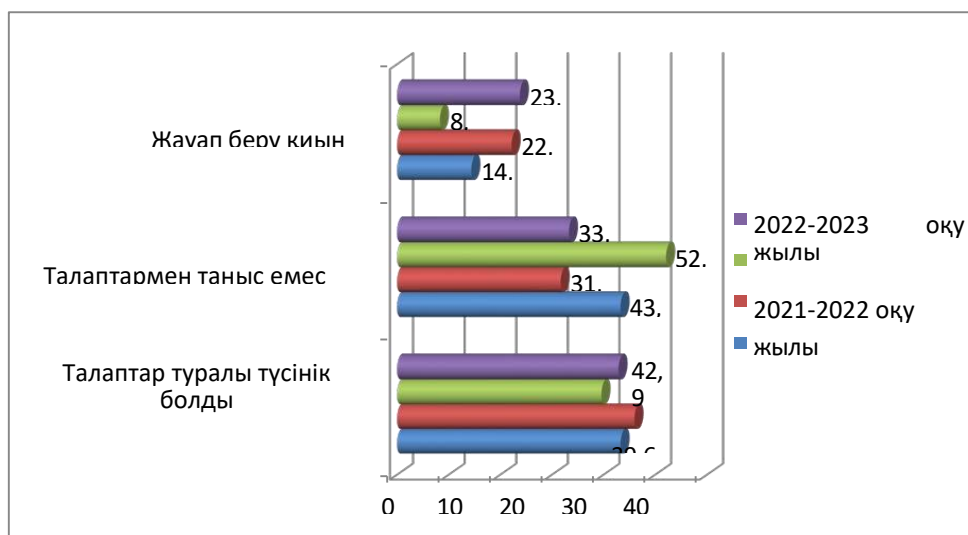
Кесте 2. Студенттердің университет пен оқу бағытын таңдауына әсер еткен жағдайлар

Университет пен оқу бағытын анықтаған жағдайлар	2022–2023 оқу жылы		2021–2022 оқу жылы		2020–2021 оқу жылы		2019–2020 оқу жылы	
	%	дәреже	%	дәреже	%	дәреже	%	дәреже
ҰБТ нәтижелері бойынша басқа университеттерге өтпеді	34,9	1	43,2	1	35,8	1	42,6	1
Оқу ақысы басқа университеттерге карағанда төмен	4,8	6	13,6	4	16,0	2	7,4	5
Бұл арманмен байланысты	22,2	2	31,8	2	14,8	3	37,0	2
Достарымен бірге түсті	3,2		4,5	8	2,5	6	1,9	7
Басқа университетке түсе алмаймын деген қорқыныш	12,7	4	13,6	4	9,9	5	14,8	3
Бір жылды жоғалтқысы келмеу	14,3	3	11,4	5	6,2		3,7	6
Әскери қызметтен қорқу	7,9	5	15,9	3	-	8	1,9	7
Олардың нақты кәсіптік қалауы жоқ, қайда оқитыны бәрібір	34,9	1	6,8	7	11,1	4	9,3	4
Осы мамандық бойынша орта кәсіптік білімі бар, жоғары білім алуды шешті	4,8	6	10,42	6	3,7	7	0	8

2-кестеде ұсынылған нәтижелерді талдау студенттердің көп санының төмен ҰБТ нәтижелерімен оқуға түсетінін көрсетеді, бұл олардың үлгеріміне және олардың педагогикалық қызметке деген мотивациясына кері әсерін тигізуі мүмкін. 2022-2023 оқу жылында студенттердің 1/3-інің «нақты кәсіптік артықшылықтары жоқ және оларға қай жерде оқитыны бәрібір» екендігі алаңдатарлық жағдай болып табылады, аталған студенттерде оқуда

қиындықтарға тап болады және олар болашақта педагогикалық мамандық бойынша жұмыс істеуге әлсіз ынталы. Тұтастай алғанда кестенің нәтижелерін талдай отырып, біз студенттердің тек 1/3-і ғана «өз арманын» басшылыққа ала отырып оқуға түскенін немесе осы бағыт бойынша орта кәсіптік білімі бар екенін көреміз, яғни студенттердің үштен бірі ғана бастапқыда педагогикалық кәсіп бойынша жұмысқа мотивацияланған, демек, оларда болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін қалыптастыру процесінің идеялық-құндылықтық негізі қалыптасқан.

Педагогикалық қызметті жүзеге асыру мотивациясының тұрақтылығына студенттердің ішкі ұстанымдары мен үміттерінің және педагогикалық жоғары оқу орны тарапынан қойылатын талаптардың сәйкестігі әсер етеді. Егер студенттердің ұстанымдары мен ортадан күтетін қалауы жақын болса, онда бейімделу және педагогикалық қызметті жүзеге асыруға мотивация жоғары және тұрақты болады. Студенттердің түсініктері мен жоғары оқу орын талаптарының келіспеушілігі оқытудағы қиындықтарға және оқуға деген мотивацияның болмауына алып келеді.

Сурет 1. Студенттердің университетте оқу туралы түсініктері мен нақты талаптардың арақатынасы

Берілген диаграммалар жоғары оқу орнының талаптары туралы нақты түсінігі жоқ талапкерлердің пайызы өскенін атап өтуге мүмкіндік береді. Демек, мұндай студенттерге өз түсініктері мен үміттерін қайта құруға байланысты өздерінің шығармашылық және оқу әлеуетін іске асыру үшін және педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияны қалыптастыру үшін көп уақыт қажет болады.

Әрі қарай зерттеу барысында біз педагогикалық қызметті жүзеге асыруға және жалпы оқу іс-әрекетінің табыстылығына тұрақты мотивацияны қалыптастыруға теріс әсер ететін факторларды анықтадық (3-кесте).

Кесте 3. Респонденттердің пікірінше, оқу-тәрбие қызметіне теріс әсер ететін факторлар

№ р/с	Жауап нұсқасы	2021–2022 оқу жылы		2022–2023 оқу жылы	
		адам саны	%	адам саны	%
1.	аудиториялық жүктеменің үлкен көлемі	17	35,4	13	38,2
2.	студенттер жүктемесінің төмендігі	2	4,2	6	17,6

3.	мотивацияның төмен деңгейі	13	27,1	14	41,2
4.	студенттерді оқу қызметіне ынталандыру әдістерінің болмауы	16	33,3	9	26,5
5.	техникалық жабдықтаудың төмен деңгейі	6	12,5	9	26,5
6.	профессорлық-оқытушылық құрамның біліктілігінің жеткіліксіздігі	3	6,2	2	5,9
7.	оқу процесінің әлсіз ұйымдастырылуы	4	8,3	3	8,8
8.	бір оқытушыға студенттердің көп саны	18	37,5	12	35,3
9.	аудиториялық қордың жағдайы	3	6,2	2	5,9
10.	студенттерді хабардар етудің нашар ұйымдастырылуы	4	8,3	1	2,9

Негізгі жағымсыз факторлардың ішінде студенттер аудиториялық жүктеменің үлкен көлемін 38,2 %, оқу қызметіне мотивацияның төмен деңгейін (41,2 %), оқытушылар тарапынан назардың жетіспеушілігін (35,3%) атап өтті. Өткен оқу жылымен салыстырғанда оқу іс-әрекетінің сәттілігіне әсер ететін негізгі фактор ретінде студенттер үлкен оқу жүктемесін бөлді, бұл бірінші курс студенттерінің мектептен кейін қайта қалыпқа келуге, дербестіктің жоғары деңгейіне және университет оқытушылары тарапынан жаңа талаптарға және оқыту нысандарына бейімделуге үлгермегенін көрсетуі мүмкін. Бұл ретте педагогикалық университетте оқудың ерекшелігі – көп уақыт оқудан тыс тәрбие іс-шараларына қатысуға жұмсалады, бұл студенттерге жүктемені одан да жоғары етеді. Бірінші курс студенттерінің мотивациясының төмен деңгейі педагогикалық қызметке жеткіліксіз қалыптасқан құндылық қатынасын, бірқатар студенттердің педагогикалық қызметті дамытуға тұрақты мотивация-сының жоқтығын көрсетеді.

Қорытынды. Шетелдік және отандық психологиялық-педагогикалық әдебиетті талдау бізге мынадай қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Болашақ педагогтың кәсіби икемділігі оның кәсіби құзыреттілігін айқындайтын маңызды жеке қасиеті болып табылады. Бұл ретте кәсіби міндеттерді орындау үшін педагогтан кәсіби қызметті орындаудың тұрақтылығы ғана емес, сонымен қатар мінез-құлық пен эмоциялық саланың икемділігі де талап етіледі. Сондықтан біздің зерттеуіміздің негізгі идеясы – кәсіби икемділіктің негізінде болашақ педагогтың кәсіби тұрақтылығы жатыр.

Кәсіби тұрақтылық болашақ мұғалімдерге кез-келген, соның ішінде стресстік жағдайларда кәсіби қызметті ұзақ, тұрақты және жоғары деңгейде орындауға мүмкіндік береді.

Болашақ педагогтардың кәсіби икемділігі интеллектуалды, мінез-құлық және эмоционалды икемділіктің жиынтығы ретінде қарастырылады, ол кәсіби жағдайларда жаңа және ерекше мінез-құлық пен эмоционалды реакциялардың дамуымен, мінез-құлық қаттылығы мен стереотиптік мінез-құлықтан бас тартумен байланысты, өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі реттеу қабілеттеріне сүйене отырып қалыптасады.

Біз әзірлеген болашақ мұғалімдердің кәсіби икемділігін қалыптастыру моделі аясында кәсіби тұрақтылық компоненттері біртіндеп кәсіби икемділік компоненттеріне айналады. Педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты уәждеме болашақ педагогтардың кәсіби икемділігінің құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады және жеке тұлғаның ізденіп отырған сапасының қалыптасу процесінің идеялық-құндылықтық негізін, олардың педагогикалық қызметті орындау тиімділігіне теріс әсер ететін сыртқы және ішкі факторларға қарсы тұру қабілетін қамтамасыз етеді.

Алынған эмпирикалық деректерді талдау негізінде біз мынадай қорытындылар жасадық.

Студенттердің үштен бірінен астамы университетті және оқу бағытын өз бетінше таңдамады, бұл оларда педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияны және жалпы кәсіби икемділікті қалыптастыру процесіне теріс әсер ететіні сөзсіз.

Студенттердің едәуір бөлігі педагогикалық университетке төмен ҰБТ нәтижесімен түсті, бұл одан әрі олардың үлгеріміне және олардың педагогикалық қызметке ынтықтасына теріс әсерін тигізуі мүмкін, бұл ретте студенттердің үштен бірі бастапқыда педагогикалық кәсіп бойынша жұмыс істеуге ынтықталы.

Педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияны қалыптастыруға теріс әсер ететін негізгі факторлардың арасында мыналар анықталды: аудиториялық жүктеменің үлкен көлемі, оқу қызметіне мотивацияның төмен деңгейі, оқытушылар тарапынан көңіл бөлудің болмауы, студенттерді оқу қызметіне ынталандыру әдістерінің болмауы.

Алынған эмпирикалық деректерді талдай отырып, біз көптеген студенттерде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға ынталандыру қалыптаспаған және оның себептері мыналар болып табылады деген қорытындыға келдік: ЖОО таңдаудың және оқу бағытының дербестігі, оқуға түсу кезіндегі ҰБТ нәтижелерінің төмендігі, студенттердің ішкі ұстанымдары мен үміттерінің және педагогикалық жоғары оқу орын тарапынан қойылатын талаптардың сәйкессіздігі, аудиториялық жүктеменің үлкен көлемі, оқу қызметіне деген мотивацияның төмен деңгейі, оқытушылар тарапынан назар аударудың жеткіліксіздігі, студенттерді оқу қызметіне ынталандыру әдістерінің болмауы.

Болашақ мұғалімдердің кәсіби икемділігінің құрамдас бөлігі ретінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияны табысты қалыптастыру үшін, біздің ойымызша, мыналар қажет: оқытудың түрлі бағыттарындағы студенттердің қызығушылықтары мен мотивтерінің ерекшеліктерін пайдалану, оқытушымен тікелей өзара әрекеттесуді көздейтін оқытудың интерактивті нысандарын пайдалану, оқытушылардың бойында қажетті сапаның қалыптасуын анықтайтын ақыл-ой қабілеттерін дамытуға қажетті дағдылар кешенін дамыту.

Біз болашақ педагогтарды ынталандырудың диспозициялық, мінез-құлық және эмотивтік компоненттерін қалыптастыруды көздейтін педагогикалық қызметті жүзеге асыруға ынталандыруды қалыптастыру технологиясын әзірлеу бойынша жұмыс жүргізудеміз. Технология болашақ педагогтардың ұлтаралық саласын дамытуға, педагогикалық қызметпен байланысты қондырғылар мен құндылықтарды қабылдауға әкелетін студенттерге сыртқы ынталандырушы әсерлерді болжайды. Біз педагогикалық қызметті жүзеге асыруға тұрақты мотивацияны болашақ педагогтардың кәсіби икемділігін дамыту үшін іргелі негіз ретінде қарастыру қажет деп санаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Börü N. *The Factors Affecting Teacher-Motivation // International Journal of Instruction.* – 2018. – Vol. 11 (4). – P. 761–776. DOI: <http://dx.doi.org/10.12973/iji.2018.11448a>
2. Choi M. J., Whang M.-Ch. *A study on behavior response of child by emotion coaching of teacher based on emotional recognition technology // Journal of the Korea Convergence Society.* – 2017. – Vol. 8 (7). – pp. 323–330. DOI: <http://dx.doi.org/10.15207/JKCS.2017.8.7.323>
3. Dennis J. P., Vander Wall J. S. *The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity // Cognitive Therapy and Research.* – 2010. – Vol. 34 (3). – P. 241–253. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s10608-009-9276-4>
4. Good T. L., Lavigne, A. L. *Issues of teacher performance stability are not new: Limitations and possibilities // Education Policy Analysis Archives.* – 2014. – Vol. 23 (2). – P. 1–16. DOI: <http://dx.doi.org/10.14507/epaa.v23.1916>
5. Han J., Yin H. *Teacher motivation: Definition, research development and implications for teachers // Cogent Education.* – 2016. – Vol. 3. – Art. no. 1217819. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/2331186X.2016.1217819>
6. Iancu A., Rusu A., Maroiu C., Pacurar R., Maricutoiu L. *The Effectiveness of Interventions Aimed at Reducing Teacher Burnout: a Meta-Analysis // Educational psychology review.* – 2018. – Vol. 30 (2). – P. 373–396. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s10648-017-9420-8>
7. Kang M.A., Cavanagh M.S. *Classroom Ready? Pre-Service Teachers' Self-Efficacy for Their First Professional Experience Placement // Australian Journal of Teacher Education.* – 2018. – Vol. 43 (7). – P. 134–151. DOI: <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2018v43n7.8>

8. Keller M.M., Chang M. L., Becker E.S., Goetz M., Frenzel A.C. Teachers' emotional experiences and exhaustion as predictors of emotional labor in the classroom: an experience sampling study // *Frontiers in Psychology*. – 2014. – Vol. 5. – P. 1442. DOI: <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01442>
9. Kunter M., Klusmann U., Baumert J., Richter D., Voss T., Hachfeld A. Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development // *Journal of Educational Psychology*. – 2013. – Vol. 105 (3). – P. 805–820. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/a0032583>
10. Lee M., Pekrun R., Taxer J., Schutz P., Vogl E., Xie X. Teachers' emotions and emotion management: integrating emotion regulation theory with emotional labor research // *Social psychology of education*. – 2016. – Vol. 19 (4). – P. 843–863. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s11218-016-9359-5>
11. Martin M.M., Rubin R. B. A new measure of cognitive flexibility. *Psychological reports*. – 1995. – Vol. 76 (2). – P. 623–626. DOI: <http://dx.doi.org/10.2466/pr0.1995.76.2.623>
12. Mohammadi M., Ahmadipour N., Kouhdasht R. N., Bordbar N. Flexibility of Iranian Teachers Teaching Methods and High School Students' Gains // *Modern Applied Science*. – 2016. – Vol. 10 (10). – P. 48–54. DOI: <http://dx.doi.org/10.5539/mas.v10n10p48>
13. Savchenkov A. V. Aspects of Formation of Teachers Professional Stability // *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. – 2019. – Vol. 80. – P. 702–710. DOI: <http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2019.09.02.80>
14. Serkan D., Doğanay A. The effects of multiple-pedagogical agents on learners' academic success, motivation, and cognitive load // *Computers & Education*. – 2017. – Vol. 111. – P. 74–100. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.compedu.2017.04.005>
15. Tohidi H., Tmohaidi M. The effects of motivation in education // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. – 2012. – Vol. 31. – P. 820–824. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.12.148>
16. Velthuis C., Fisser P., Pieters J. Teacher training and pre-service primary teachers' self-efficacy for science teaching // *Journal of Science Teacher Education*. – Vol. 25. – P. 445–464. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10972-013-9363-y>
17. Voss T., Wagner W., Klusmann U., Trautwein U., Kunter M. Changes in beginning teachers' classroom management knowledge and emotional exhaustion during the induction phase // *Contemporary educational psychology*. – 2017. – Vol. 51. – P. 170–184. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cedpsych.2017.08.002>
18. Wong V., Ruble L., Yu Y., McGrew J. Too Stressed to Teach? Teaching Quality, Student Engagement, and IEP Outcomes // *Exceptional children*. – 2017. – Vol. 83 (4). – P. 412–427. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0014402917690729>
19. Байбақов А.М., Чудина Е.Е. Развитие мотивации учебно-познавательной деятельности будущих педагогов в условиях целостного учебно-воспитательного процесса // *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. – 2017. – № 3. – С. 65–68. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=28998261>
20. Деркач А.А. Оптимизация личностно-профессионального развития студентов на основе акмеологического потенциала профессиональных дисциплин // *Акмеология*. – 2014. – № 1–2. – С. 15–17. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22632006>
21. Корнилова Т.В. Принцип неопределенности в психологии выбора и риска // *Психологические исследования*. – 2015. – Т. 8, № 40. – С. 3. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=23593080>
22. Митина Л.М. Психология личностно-профессионального развития субъектов образования: монография. – СПб., 2014. – 376 с. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=26764907>
23. Тодышева Т.Ю. Личностная гибкость в профессиональной деятельности // *Вестник Бурятского государственного университета*. – 2010. – № 5. – С. 84–88. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=15165284>

References:

1. Börü N. The Factors Affecting Teacher-Motivation // *International Journal of Instruction*. – 2018. – Vol. 11 (4). – P. 761–776. DOI: <http://dx.doi.org/10.12973/iji.2018.11448a>
2. Choi M. J., Whang M.-Ch. A study on behavior response of child by emotion coaching of teacher based on emotional recognition technology // *Journal of the Korea Convergence Society*. – 2017. – Vol. 8 (7). – pp. 323–330. DOI: <http://dx.doi.org/10.15207/JKCS.2017.8.7.323>
3. Dennis J. P., Vander Wall J. S. The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity // *Cognitive Therapy and Research*. – 2010. – Vol. 34 (3). – P. 241–253. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s10608-009-9276-4>
4. Good T. L., Lavigne, A. L. Issues of teacher performance stability are not new: Limitations and possibilities // *Education Policy Analysis Archives*. – 2014. – Vol. 23 (2). – P. 1–16. DOI: <http://dx.doi.org/10.14507/epaa.v23.1916>
5. Han J., Yin H. Teacher motivation: Definition, research development and implications for teachers // *Cogent Education*. – 2016. – Vol. 3. – Art. no. 1217819. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/2331186X.2016.1217819>
6. Iancu A., Rusu A., Maroiu C., Pacurar R., Maricutoiu L. The Effectiveness of Interventions Aimed at Reducing Teacher Burnout: a Meta-Analysis // *Educational psychology review*. – 2018. – Vol. 30 (2). – P. 373–396. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s10648-017-9420-8>

7. Kang M. A., Cavanagh M. S. Classroom Ready? Pre-Service Teachers' Self-Efficacy for Their First Professional Experience Placement // *Australian Journal of Teacher Education*. – 2018. – Vol. 43 (7). – P. 134–151. DOI: <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2018v43n7.8>
8. Keller M. M., Chang M. L., Becker E. S., Goetz M., Frenzel A. C. Teachers' emotional experiences and exhaustion as predictors of emotional labor in the classroom: an experience sampling study // *Frontiers in Psychology*. – 2014. – Vol. 5. – P. 1442. DOI: <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01442>
9. Kunter M., Klusmann U., Baumert J., Ritscher D., Voss T., Hachfeld A. Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development // *Journal of Educational Psychology*. – 2013. – Vol. 105 (3). – P. 805–820. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/a0032583>
10. Lee M., Pekrun R., Taxer J., Schutz P., Vogl E., Xie X. Teachers' emotions and emotion management: integrating emotion regulation theory with emotional labor research // *Social psychology of education*. – 2016. – Vol. 19 (4). – P. 843–863. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s11218-016-9359-5>
11. Martin M. M., Rubin R. B. A new measure of cognitive flexibility. *Psychological reports*. – 1995. – Vol. 76 (2). – P. 623–626. DOI: <http://dx.doi.org/10.2466/pr0.1995.76.2.623>
12. Mohammadi M., Ahmadipour N., Kouhdasht R. N., Bordbar N. Flexibility of Iranian Teachers Teaching Methods and High School Students' Gains // *Modern Applied Science*. – 2016. – Vol. 10 (10). – P. 48–54. DOI: <http://dx.doi.org/10.5539/mas.v10n10p48>
13. Savchenkov A. V. Aspects of Formation of Teachers Professional Stability // *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. – 2019. – Vol. 80. – P. 702–710. DOI: <http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2019.09.02.80>
14. Serkan D., Doğanay A. The effects of multiple-pedagogical agents on learners' academic success, motivation, and cognitive load // *Computers & Education*. – 2017. – Vol. 111. – P. 74–100. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.compedu.2017.04.005>
15. Tohidi H., Tmohaidi M. The effects of motivation in education // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. – 2012. – Vol. 31. – P. 820–824. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.12.148>
16. Velthuis C., Fisser P., Pieters J. Teacher training and pre-service primary teachers' self-efficacy for science teaching // *Journal of Science Teacher Education*. – Vol. 25. – P. 445–464. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10972-013-9363-y>
17. Voss T., Wagner W., Klusmann U., Trautwein U., Kunter M. Changes in beginning teachers' classroom management knowledge and emotional exhaustion during the induction phase // *Contemporary educational psychology*. – 2017. – Vol. 51. – P. 170–184. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cedpsych.2017.08.002>
18. Wong V., Ruble L., Yu Y., McGrew J. Too Stressed to Teach? Teaching Quality, Student Engagement, and IEP Outcomes // *Exceptional children*. – 2017. – Vol. 83 (4). – P. 412–427. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0014402917690729>
19. Bajbakov A. M., Chudina E. E. Razvitie motivatsii uchebno-poznavatelnoj deyatel'nosti budushchikh pedagogov v usloviyakh tselostnogo uchebno-vospitatelnogo protsessa // *Izvestiya Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*. – 2017. – № 3. – S. 65–68. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=28998261>
20. Derkach A. A. Optimizatsiya lichnostno-professionalnogo razvitiya studentov na osnove akmeologicheskogo potentsiala professionalnykh distsiplin // *Akmeologiya*. – 2014. – № 1–2. – S. 15–17. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22632006>
21. Kornilova T. V. Printsip neopredelennosti v psikhologii vybora i riska // *Psikhologicheskie issledovaniya*. – 2015. – T. 8, № 40. – S. 3. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=23593080>
22. Mitina L. M. Psikhologiya lichnostno-professionalnogo razvitiya sub"ektov obrazovaniya: monografiya. – SPb., 2014. – 376 s. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=26764907>
23. Todysheva T. YU. Lichnostnaya gibkost v professionalnoj deyatel'nosti // *Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta*. – 2010. – № 5. – S. 84–88. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=15165284>